Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΌΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΊΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 20ής Ιανουαρίου 2021 *

«Προδικαστική παραπομπή – Οδηγία 2004/83/ΕΚ – Ελάχιστες απαιτήσεις σχετικές με τις προϋποθέσεις αναγνωρίσεως του καθεστώτος πρόσφυγα ή χορηγήσεως του καθεστώτος επικουρικής προστασίας – Ιδιότητα του πρόσφυγα – Άρθρο 2, στοιχείο γ΄ – Παύση του καθεστώτος πρόσφυγα – Άρθρο 11 – Μεταβολή των συνθηκών – Άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄ – Δυνατότητα του ενδιαφερομένου να τεθεί υπό την προστασία της χώρας καταγωγής – Κριτήρια εκτιμήσεως – Άρθρο 7, παράγραφος 2 – Οικονομική και κοινωνική υποστήριξη – Δεν ασκεί επιρροή»

Στην υπόθεση C-255/19,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) [εφετείο διοικητικών διαφορών (τμήμα μεταναστεύσεως και ασύλου), Ηνωμένο Βασίλειο] με απόφαση της 22ας Μαρτίου 2019, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 26 Μαρτίου 2019, στο πλαίσιο της δίκης

Secretary of State for the Home Department

κατά

OA,

παρισταμένης της:

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Arabadjiev, πρόεδρο τμήματος, K. Lenaerts, Πρόεδρο του Δικαστηρίου, ασκούντα καθήκοντα δικαστή του δευτέρου τμήματος, A. Kumin, T. von Danwitz (εισηγητή) και P. G. Xuereb, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: G. Hogan

γραμματέας: C. Strömholm, διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 27ης Φεβρουαρίου 2020,

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τις Z. Lavery και J. Simpson, επικουρούμενες από τον D. Blundell, barrister,

– η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη αρχικά από τις A.-L. Desjonquères και A. Daniel και τους D. Colas και D. Dubois, και στη συνέχεια από τις A.-L. Desjonquères και A. Daniel και τον D. Dubois,

– η Ουγγρική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον M. Z. Fehér και την R. Kissné Berta,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη αρχικά από τις A. Azema και M. Κοντού-Durande και τον J. Tomkin, και στη συνέχεια από την A. Azema και τον J. Tomkin,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 30ής Απριλίου 2020,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 2, στοιχείο γ', του άρθρου 7 και του άρθρου 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους (ΕΕ 2004, L 304, σ. 12).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του Secretary of State for the Home Department (Υπουργού Εσωτερικών, Ηνωμένο Βασίλειο) και του ΟΑ, Σομαλού υπηκόου, σχετικής με την ανάκληση του καθεστώτος πρόσφυγα που είχε αναγνωριστεί στον ενδιαφερόμενο.

Το νομικό πλαίσιο

Το διεθνές δίκαιο

3 Η Σύμβαση περί του καθεστώτος των προσφύγων, που υπογράφηκε στη Γενεύη στις 28 Ιουλίου 1951 [*Recueil des traités des Nations unies*, τόμος 189, σ. 150, nº 2545 (1954)], τέθηκε σε ισχύ στις 22 Απριλίου 1954. Συμπληρώθηκε με το πρωτόκολλο περί του καθεστώτος των προσφύγων, συναφθέν στη Νέα Υόρκη στις 31 Ιανουαρίου 1967, το οποίο τέθηκε σε ισχύ στις 4 Οκτωβρίου 1967 (στο εξής: Σύμβαση της Γενεύης).

4 Κατά το άρθρο 1, σημείο Α, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, της Συμβάσεως της Γενεύης, ως «πρόσφυγας» νοείται κάθε πρόσωπο το οποίο, εξαιτίας «δεδικαιολογημένου φόβου διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητος, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων ευρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα και δεν δύναται ή, λόγω του φόβου τούτου, δεν

επιθυμεί να απολαύη της προστασίας της χώρας ταύτης, ή εάν μη έχον υπηκοότητα τινά και ευρισκόμενον συνεπεία τοιούτων γεγονότων εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους αυτού διαμονής, δεν δύναται ή, λόγω του φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να επιστρέψη εις ταύτην».

5 Το άρθρο 1, σημείο Γ, παράγραφος 5, της εν λόγω Συμβάσεως ορίζει τα ακόλουθα:

«Η παρούσα Σύμβασις παύει εφαρμοζομένη επί προσώπων εμπιπτόντων εις τας διατάξεις [του] ως άνω [σημείου] Α εις τας κατωτέρω περιπτώσεις:

[…]

5. εάν δεν δύνανται πλέον να εξακολουθούν αποποιούμενα την υπό της χώρας της υπηκοότητας αυτών παρεχομένην προστασίαν, δεδομένου ότι έχουν παύσει υφιστάμεναι αι προϋποθέσεις συνεπεία των οποίων ανεγνωρίσθησαν·

Σημειωτέον πάντως ότι αι διατάξεις του παρόντος εδαφίου δεν εφαρμόζονται εις την περίπτωσιν πρόσφυγος εμπίπτοντος εις [το σημείο] Α του άρθρου τούτου και δυναμένου να επικαλεσθή επιτακτικούς λόγους αναφερομένους εις προγενεστέρας διώξεις, ίνα αρνηθή να απολαύση της υπό της χώρας της υπηκοότητας αυτού παρεχομένης προστασίας.»

Το δίκαιο της Ένωσης

6 Η αιτιολογική σκέψη 3 της οδηγίας 2004/83 αναφέρει ότι «[η] [Σ]ύμβαση της Γενεύης και το σχετικό πρωτόκολλο αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο του διεθνούς νομικού καθεστώτος για την προστασία των προσφύγων».

7 Το άρθρο 1 της οδηγίας αυτής ορίζει τα ακόλουθα:

«Σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι η θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση υπηκόων τρίτων χωρών ή ανιθαγενών ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους και ο καθορισμός του περιεχομένου της παρεχόμενης προστασίας.»

8 Κατά το άρθρο 2, στοιχεία γ′ έως ε′, της εν λόγω οδηγίας:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, νοούνται ως:

[…]

γ) “πρόσφυγας”, ο υπήκοος τρίτης χώρας ο οποίος, συνεπεία βάσιμου φόβου διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, ευρίσκεται εκτός της χώρας της ιθαγένειάς του και δεν είναι σε θέση ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας ή ο ανιθαγενής ο οποίος, ευρισκόμενος εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους διαμονής του για τους ίδιους προαναφερθέντες λόγους, δεν είναι σε θέση ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να επιστρέψει σε αυτήν και στον οποίο δεν έχει εφαρμογή το άρθρο 12·

δ) “καθεστώς πρόσφυγα”, η εκ μέρους κράτους μέλους αναγνώριση υπηκόου τρίτης χώρας ή ανιθαγενούς ως πρόσφυγα·

ε) “πρόσωπο που δικαιούται επικουρική προστασία”, ο υπήκοος τρίτης χώρας ή ο ανιθαγενής που δεν πληροί τις προϋποθέσεις για να αναγνωρισθεί ως πρόσφυγας, αλλά σε σχέση με τον οποίο υπάρχουν ουσιώδεις λόγοι να πιστεύεται ότι, εάν ο ενδιαφερόμενος επιστρέψει στη χώρα της καταγωγής του ή, στην περίπτωση ανιθαγενούς, στη χώρα της προηγούμενης συνήθους διαμονής του, θα αντιμετωπίσει πραγματικό κίνδυνο να υποστεί σοβαρή βλάβη, όπως ορίζεται στο άρθρο 15, και στον οποίο δεν έχει εφαρμογή το άρθρο 17 παράγραφοι 1 και 2, και που και δεν είναι σε θέση ή, λόγω του κινδύνου αυτού, δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας·».

9 Το άρθρο 7 της ίδιας οδηγίας, με τίτλο «Φορείς προστασίας», προβλέπει τα ακόλουθα στις παραγράφους 1 και 2:

«1. Προστασία μπορεί να παρέχεται από:

α) το κράτος, ή

β) ομάδες ή οργανώσεις, συμπεριλαμβανομένων διεθνών οργανισμών, που ελέγχουν το κράτος ή ουσιώδες μέρος του εδάφους του κράτους.

2. Προστασία παρέχεται κατά κανόνα όταν οι φορείς της παραγράφου 1 λαμβάνουν εύλογα μέτρα για να αποτρέψουν τη δίωξη ή την πρόκληση σοβαρής βλάβης, μεταξύ άλλων με τη λειτουργία αποτελεσματικού νομικού συστήματος για τον εντοπισμό, την ποινική δίωξη και τον κολασμό πράξεων που συνιστούν δίωξη ή σοβαρή βλάβη, και ο αιτών έχει πρόσβαση στην προστασία αυτή.»

10 Κατά το άρθρο 9 της οδηγίας 2004/83, με τίτλο «Πράξεις δίωξης»:

«1. Οι πράξεις διώξεως κατά την έννοια του άρθρου 1[, σημείο Α] της σύμβασης της Γενεύης πρέπει:

α) να είναι αρκούντως σοβαρές λόγω της φύσης ή της επανάληψής τους ώστε να συνιστούν σοβαρή παραβίαση βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ειδικά των δικαιωμάτων από τα οποία δεν χωρεί παρέκκλιση βάσει του άρθρου 15 παράγραφος 2 της ευρωπαϊκής σύμβασης για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών[, που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ)], ή

β) να αποτελούν σώρευση διαφόρων μέτρων, συμπεριλαμβανομένων παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία να είναι αρκούντ[ω]ς σοβαρή ούτως ώστε να θίγεται ένα άτομο κατά τρόπο αντίστοιχο με τον αναφερόμενο στο στοιχείο α).

2. Οι πράξεις που μπορούν να χαρακτηρισθούν ως πράξεις δίωξης σύμφωνα με την παράγραφο 1 μπορούν μεταξύ άλλων να έχουν τη μορφή:

α) πράξεων σωματικής ή ψυχικής βίας, συμπεριλαμβανομένων πράξεων σεξουαλικής βίας·

[…]

3. Σύμφωνα με το άρθρο 2 στοιχείο γ) πρέπει να υπάρχει συσχετισμός μεταξύ των λόγων που αναφέρονται στο άρθρο 10 και των πράξεων δίωξης όπως ορίζονται στην παράγραφο 1.»

11 Το άρθρο 11 της οδηγίας αυτής, με τίτλο «Παύση», ορίζει στην παράγραφο 1, στοιχείο ε΄, και στην παράγραφο 2 τα εξής:

«1. Ο υπήκοος τρίτης χώρας ή ο ανιθαγενής παύει να είναι πρόσφυγας εάν:

[…]

ε) δεν μπορεί πλέον να εξακολουθεί να αρνείται την προστασία που του παρέχει η χώρα της ιθαγένεια[ς], διότι έχουν παύσει να υφίστανται οι συνθήκες που οδήγησαν στην αναγνώρισή του ως πρόσφυγα·

[…]

2. Για την εφαρμογή των στοιχείων ε) και στ) της παραγράφου 1, τα κράτη μέλη εξετάζουν κατά πόσον η μεταβολή των συνθηκών είναι τόσο ουσιαστικής και μη προσωρινής φύσεως, ώστε ο φόβος του πρόσφυγα ότι θα υποστεί διώξεις να μην μπορεί πλέον να θεωρείται βάσιμος.»

12 Το άρθρο 15 της εν λόγω οδηγίας, με τίτλο «Σοβαρή βλάβη», ορίζει τα εξής:

«Η σοβαρή βλάβη συνίσταται σε:

α) θανατική ποινή ή εκτέλεση· ή

β) βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία του αιτούντος στη χώρα καταγωγής του· ή

γ) σοβαρή και προσωπική απειλή κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας αμάχου λόγω αδιάκριτης ασκήσεως βίας σε καταστάσεις διεθνούς ή εσωτερικής ένοπλης σύρραξης.»

13 Η οδηγία 2004/83 καταργήθηκε, από 21ης Δεκεμβρίου 2013, με την οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (ΕΕ 2011, L 337, σ. 9). Κατά την αιτιολογική σκέψη 50 της τελευταίας αυτής οδηγίας, το Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας δεν μετέσχε στη θέσπιση της εν λόγω οδηγίας και δεν δεσμεύεται από αυτήν ούτε υπόκειται στην εφαρμογή της.

Το δίκαιο του Ηνωμένου Βασιλείου

14 Το άρθρο 4, παράγραφοι 1 και 2, της Refugee or Person In Need of International Protection Regulations 2006 (κανονιστικής πράξης του 2006 για την αναγνώριση προσφύγων ή προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας) ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Για να κριθεί εάν ένα πρόσωπο είναι πρόσφυγας ή δικαιούχος ανθρωπιστικής προστασίας, προστασία από δίωξη ή από σοβαρή βλάβη μπορεί να παρέχεται από:

a) το κράτος· ή

b) ομάδες ή οργανώσεις, συμπεριλαμβανομένων διεθνών οργανισμών, που ελέγχουν το κράτος ή ουσιώδες μέρος του εδάφους του κράτους.

2. Προστασία θεωρείται ότι παρέχεται κατά κανόνα όταν οι φορείς της παραγράφου 1, στοιχεία a και b, λαμβάνουν εύλογα μέτρα για να αποτρέψουν τη δίωξη ή την πρόκληση σοβαρής βλάβης, με τη λειτουργία αποτελεσματικού νομικού συστήματος για τον εντοπισμό, την ποινική δίωξη και τον κολασμό πράξεων που συνιστούν δίωξη ή σοβαρή βλάβη, και το πρόσωπο που μνημονεύεται στην παράγραφο 1 έχει πρόσβαση στην προστασία αυτή.»

15 Το άρθρο 338A των Immigration Rules (κανόνων για τη μετανάστευση) ορίζει τα εξής:

«Το καθεστώς πρόσφυγα που έχει χορηγηθεί σύμφωνα με το άρθρο 334 ανακαλείται ή δεν ανανεώνεται στις περιπτώσεις των άρθρων 339A έως 339AB. […]»

16 Κατά το άρθρο 339A των κανόνων αυτών:

«Το παρόν άρθρο εφαρμόζεται όταν, κατά την κρίση του Secretary of State (Υπουργού), συντρέχουν μία ή περισσότερες από τις κατωτέρω περιπτώσεις:

[…]

v) [ο ενδιαφερόμενος] δεν μπορεί πλέον να εξακολουθεί να αρνείται την προστασία που του παρέχει η χώρα της ιθαγένειας, διότι έχουν παύσει να υφίστανται οι συνθήκες που οδήγησαν στην αναγνώρισή του ως πρόσφυγα·

vi) προκειμένου περί απάτριδος, όταν έχουν παύσει να υφίστανται οι συνθήκες που οδήγησαν στην αναγνώρισή του ως πρόσφυγα, [ο ενδιαφερόμενος] είναι σε θέση να επιστρέψει στη χώρα στην οποία είχε τη συνήθη διαμονή του.

Για την εφαρμογή των στοιχείων v) και vi), ο Secretary of State (Υπουργός) εξετάζει αν η μεταβολή των συνθηκών είναι τόσο ουσιαστικής και μη προσωρινής φύσεως ώστε ο φόβος του πρόσφυγα ότι θα υποστεί διώξεις να μην μπορεί πλέον να θεωρείται βάσιμος.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

17 Ο OA είναι Σομαλός υπήκοος, καταγόμενος από το Μογκαντίσου της Σομαλίας. Είναι μέλος της μειονοτικής φυλής των Reer Hamar.

18 Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, ο OA και η τότε σύζυγός του υπέστησαν πολλές σοβαρές βλάβες και βίαιες επιθέσεις από την παραστρατιωτική ομάδα Hawiye στο Μογκαντίσου.

19 Το έτος 2001 εγκατέλειψαν διωκόμενοι τη Σομαλία και μετέβησαν στην Κένυα. Κατά τη διάρκεια του ίδιου έτους, η τότε σύζυγος του OA αφίχθη στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου της αναγνωρίστηκε το καθεστώς πρόσφυγα λόγω των διώξεων που μνημονεύονται στην προηγούμενη σκέψη.

20 Ο OA μετέβη στο Ηνωμένο Βασίλειο το 2003, του αναγνωρίστηκε δε εκεί το καθεστώς πρόσφυγα ως ατόμου εξαρτώμενου από την τότε σύζυγό του.

21 Στις 8 Ιουλίου 2014 ο Υπουργός Εσωτερικών πληροφόρησε τον OA ότι επρόκειτο να ανακαλέσει το καθεστώς πρόσφυγα που του είχε αναγνωριστεί.

22 Με απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 2016, ο Υπουργός Εσωτερικών ανακάλεσε το καθεστώς πρόσφυγα του ΟΑ λόγω μεταβολής των συνθηκών στη χώρα καταγωγής του και τον απέκλεισε από την παροχή ανθρωπιστικής προστασίας δυνάμει του εθνικού δικαίου περί μεταναστεύσεως, εκτιμώντας παράλληλα ότι η επιστροφή του ΟΑ στη χώρα καταγωγής του δεν θα ήταν αντίθετη προς τις υποχρεώσεις του Ηνωμένου Βασιλείου βάσει του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

23 Ο ΟΑ άσκησε προσφυγή κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του First-tier Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) [πρωτοδικείου διοικητικών διαφορών (τμήμα μεταναστεύσεως και ασύλου), Ηνωμένο Βασίλειο]. Το δικαστήριο αυτό εξέδωσε μια πρώτη απόφαση απορρίπτοντας πλήρως την προσφυγή του ΟΑ, στη συνέχεια δε, μετά την εξαφάνιση της αποφάσεως αυτής από το Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) [εφετείο διοικητικών διαφορών (τμήμα μεταναστεύσεως και ασύλου), Ηνωμένο Βασίλειο], εξέδωσε μια δεύτερη απόφαση απορρίπτουσα εν μέρει την ως άνω προσφυγή.

24 Το Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) [εφετείο διοικητικών διαφορών (τμήμα μεταναστεύσεως και ασύλου)], αφού εξαφάνισε τη δεύτερη αυτή απόφαση, πρέπει πλέον να εξετάσει εκ νέου την προσφυγή του ΟΑ.

25 Ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, ο Υπουργός Εσωτερικών υποστηρίζει ότι νομίμως ανακάλεσε το καθεστώς πρόσφυγα του ΟΑ λόγω της μόνιμης μεταβολής των συνθηκών στη χώρα καταγωγής του, δυνάμει του άρθρου 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2004/83, δεδομένου ότι, κατ' αυτόν, οι μειονοτικές φυλές δεν υφίστανται πλέον διώξεις εκ μέρους της φυλής στην οποία ανήκει η πλειονότητα του πληθυσμού στην περιοχή του Μογκαντίσου και ότι το κράτος παρέχει εκεί αποτελεσματική προστασία. Συναφώς, στηρίζεται στις διαπιστώσεις που περιλαμβάνονται στην κατευθυντήρια απόφαση του ίδιου δικαστηρίου της 3ης Οκτωβρίου 2014, MOJ κ.λπ. (επιστροφή στο Μογκαντίσου):

> «ii) Κατά κανόνα, άτομα τα οποία είναι "κοινοί πολίτες" (δηλαδή δεν συνδέονται με τις δυνάμεις ασφαλείας, οποιεσδήποτε κυβερνητικές ή διοικητικές αρχές, ΜΚΟ ή διεθνείς οργανώσεις), κατά την επιστροφή τους στο Μογκαντίσου μετά από ένα διάστημα απουσίας, δεν διατρέχουν πραγματικό κίνδυνο δίωξης ή βλάβης, σε τέτοιον βαθμό ώστε να χρήζουν προστασίας κατά το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ ή το άρθρο 15, στοιχείο γ', της οδηγίας [2004/83]. […]
>
> […]
>
> vii) Άτομα που επιστρέφουν στο Μογκαντίσου μετά από ένα διάστημα απουσίας είθισται να απευθύνονται στην πυρηνική τους οικογένεια, αν τα μέλη της κατοικούν στην πόλη, προκειμένου να τα συνδράμει για την επανεγκατάστασή τους και την εξασφάλιση των μέσων βιοπορισμού τους. Μολονότι ενδέχεται όσοι επιστρέφουν να ζητήσουν επίσης βοήθεια από μέλη της φυλής τους που δεν είναι στενοί συγγενείς τους, εντούτοις η βοήθεια αυτή είναι πιθανό να παρασχεθεί μόνον σε μέλη της πλειονοτικής φυλής, καθόσον οι μειονοτικές φυλές λίγα μπορούν να προσφέρουν.
>
> viii) Στο Μογκαντίσου, η σημασία της ιδιότητας του μέλους φυλής έχει μεταβληθεί. Επί του παρόντος, ενδέχεται μεν οι φυλές να παρέχουν μηχανισμούς κοινωνικής υποστήριξης και να βοηθούν για την εξασφάλιση μέσων βιοπορισμού, πλην όμως ο προστατευτικός ρόλος που διαδραματίζουν είναι μειωμένος σε σχέση με το παρελθόν. Δεν υπάρχουν παραστρατιωτικές ομάδες φυλών στο Μογκαντίσου, δεν καταγράφεται διαφυλετική βία, ούτε δυσμενής μεταχείριση λόγω φυλής, ούτε καν εις βάρος των μελών των μειονοτικών φυλών.

[…]

xi) Επομένως, μόνο τα άτομα εκείνα που δεν υποστηρίζονται από τη φυλή ή την οικογένεια, δεν λαμβάνουν οικονομική βοήθεια από το εξωτερικό και δεν έχουν βάσιμη πιθανότητα να εξασφαλίσουν πρόσβαση σε μέσα βιοπορισμού μετά την επιστροφή τους αντιμετωπίζουν την προοπτική να ζήσουν υπό συνθήκες που δεν πληρούν τα αποδεκτά κριτήρια ανθρωπιστικής προστασίας.

xii) Προκύπτει σαφώς από τις αποδείξεις ότι όσοι έχουν καταγωγή από το Μογκαντίσου –αλλά όχι μόνον αυτοί– μπορούν, εν γένει, να επιστρέψουν και να ζήσουν στην πόλη, χωρίς να διατρέχουν κάποιον από τους περιγραφόμενους στο άρθρο 15, στοιχείο γ', κινδύνους ούτε να αντιμετωπίζουν πραγματικό κίνδυνο ένδειας. Αντιθέτως, η μετεγκατάσταση στο Μογκαντίσου είναι απίθανο να αποτελέσει πραγματική επιλογή για άτομο που ανήκει σε μειονοτική φυλή και δεν έχει πρότερους δεσμούς με την πόλη, ούτε πρόσβαση σε κονδύλια, ούτε άλλου είδους φυλετική, οικογενειακή ή κοινωνική υποστήριξη, καθόσον ένα τέτοιο άτομο, στερούμενο τα μέσα προς απόκτηση κατοικίας και χωρίς συνεχή οικονομική υποστήριξη οιασδήποτε μορφής, θα κινδυνεύσει πραγματικά να βρεθεί χωρίς άλλη επιλογή πέρα από το να διαμείνει σε αυτοσχέδια κατοικία, εντός κάποιου καταυλισμού εκτοπισθέντων, όπου βεβαίως η πιθανότητα να υποχρεωθεί να ζήσει υπό συνθήκες που δεν πληρούν τα αποδεκτά κριτήρια ανθρωπιστικής προστασίας είναι μεγάλη.»

26 Ο ΟΑ αμφισβητεί τις ως άνω διαπιστώσεις και υποστηρίζει ότι εξακολουθεί να φοβάται ότι θα υποστεί διώξεις στο Μογκαντίσου και ότι οι σομαλικές κρατικές αρχές δεν είναι σε θέση να τον προστατεύσουν από τις εν λόγω σοβαρές βλάβες. Συναφώς, επικαλείται την εκτίμηση της United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) [Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR)], του Ιουνίου 2014, κατά την οποία η κατάσταση από άποψη ασφάλειας στο Μογκαντίσου δημιουργεί ακόμη σοβαρές ανησυχίες όσον αφορά το ζήτημα της δυνατότητας παροχής κρατικής προστασίας, δεδομένου εξάλλου ότι οι μειονοτικές φυλές έχουν περιέλθει σε ιδιαίτερα δυσμενή θέση, ιδίως στην ως άνω πόλη. Εξάλλου, υποστηρίζει ότι η κατευθυντήρια απόφαση περί της οποίας γίνεται λόγος στην προηγούμενη σκέψη βασίζεται σε εσφαλμένη ερμηνεία της κρατικής προστασίας, διότι στηρίζεται εν μέρει στην ύπαρξη προστασίας εκ μέρους της οικογένειας ή άλλων μελών της φυλής, που είναι ιδιωτικοί και όχι κρατικοί φορείς.

27 Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρατίθενται στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, ορισμένα δικαστήρια στο Ηνωμένο Βασίλειο εκτιμούν ότι η δυνατότητα παροχής επαρκούς προστασίας πρέπει να λαμβάνεται υπόψη τόσο κατά το στάδιο της εκτιμήσεως του στοιχείου του «βάσιμου φόβου διώξεως» όσο και κατά το στάδιο της εκτιμήσεως του στοιχείου της «προστασίας» την οποία ο αιτών δεν είναι σε θέση ή δεν επιθυμεί να λάβει, χωρίς ωστόσο να πρέπει να ικανοποιεί πάντοτε τις ίδιες απαιτήσεις σε αμφότερα τα στάδια αυτά. Τα ως άνω δικαστήρια εκτιμούν ότι, καίτοι το δεύτερο αυτό στοιχείο πρέπει να εκτιμάται υπό το πρίσμα των απαιτήσεων που απορρέουν από το άρθρο 7 της οδηγίας 2004/83, εντούτοις οι εν λόγω απαιτήσεις δεν έχουν εφαρμογή κατά την εξέταση που αφορά το πρώτο στοιχείο, στο πλαίσιο της οποίας μπορεί επομένως να ληφθεί υπόψη κάθε μορφή προστασίας και, ειδικότερα, η υποστήριξη που προέρχεται, ιδίως, από την οικογένεια ή τη φυλή του ενδιαφερομένου.

28 Όσον αφορά την κατάσταση του ΟΑ μετά την ενδεχόμενη επιστροφή του στο Μογκαντίσου, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι αυτός έχει κάποιες δυνατότητες, ασφαλώς περιορισμένες λόγω της μειωμένης κινητικότητάς του, να βρει εργασία στην ως άνω πόλη. Επιπλέον, ο ΟΑ μπορεί να ζητήσει οικονομική υποστήριξη από μέλη της οικογένειάς του που κατοικούν στην πόλη αυτή,

από την αδερφή του η οποία διέμενε πλέον πρόσφατα στο Ντουμπάι (Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα) καθώς και από μέλη της φυλής Reer Hamar που διαμένουν στο Ηνωμένο Βασίλειο, τουλάχιστον μέχρι ότου να είναι ο ίδιος σε θέση να καλύπτει τις ανάγκες του στο Μογκαντίσου.

29 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) [εφετείο διοικητικών διαφορών (τμήμα μεταναστεύσεως και ασύλου)] αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Πρέπει η “προστασία της χώρας της ιθαγένειας” κατά την έννοια του άρθρου 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε′, και του άρθρου 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας [2004/83] να νοείται ως κρατική προστασία;

2) Κατά την κρίση ως προς την ύπαρξη βάσιμου φόβου δίωξης κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας [2004/83] και ως προς τη δυνατότητα παροχής προστασίας από μια τέτοια δίωξη, σύμφωνα με το άρθρο 7 της οδηγίας [2004/83], πρέπει να εφαρμόζεται σε αμφότερα τα ζητήματα ο “έλεγχος της προστασίας” ή η “εξέταση της προστασίας” και, σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, διέπεται σε κάθε περίπτωση ο έλεγχος αυτός ή η εξέταση αυτή από τα ίδια κριτήρια;

3) Εάν δεν εκτιμηθεί η δυνατότητα παροχής προστασίας εκ μέρους μη κρατικών φορέων κατά το άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο β′, της οδηγίας [2004/83] και εάν υποτεθεί ότι η απάντηση στο πρώτο ερώτημα ανωτέρω είναι καταφατική, πρέπει η αποτελεσματικότητα ή η δυνατότητα παροχής της προστασίας να εκτιμάται μόνο σε σχέση με τις προστατευτικές πράξεις/λειτουργίες των κρατικών φορέων ή μπορούν να λαμβάνονται υπόψη οι προστατευτικές πράξεις/λειτουργίες των ιδιωτικών φορέων (κοινωνία των πολιτών) όπως οι οικογένειες και/ή οι φυλές;

4) Είναι (όπως υπονοείται στο δεύτερο και το τρίτο ερώτημα) τα κριτήρια που διέπουν την “εξέταση της προστασίας” η οποία πρέπει να διενεργείται όταν τίθεται ζήτημα παύσης του καθεστώτος πρόσφυγα, στο πλαίσιο του άρθρου 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε′, της οδηγίας [2004/83], τα ίδια με αυτά που πρέπει να εφαρμόζονται στο πλαίσιο του άρθρου 7;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

30 Εισαγωγικώς, πρέπει να σημειωθεί ότι καίτοι, σύμφωνα με τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, αναγνωρίστηκε υπέρ του ΟΑ το καθεστώς πρόσφυγα λόγω των βίαιων πράξεων διώξεως τις οποίες αυτός υπέστη κατά τη διάρκεια τη δεκαετίας του 1990 ως μέλος μειονοτικής φυλής στο Μογκαντίσου από την παραστρατιωτική ομάδα της φυλής στην οποία ανήκει η πλειονότητα του πληθυσμού στην εν λόγω πόλη, από τα ίδια στοιχεία προκύπτει ότι, κατόπιν των μεταβολών που επήλθαν στο μεταξύ, «δεν υπάρχουν παραστρατιωτικές ομάδες φυλών στο Μογκαντίσου, δεν καταγράφεται διαφυλετική βία, ούτε δυσμενής μεταχείριση λόγω φυλής, ούτε καν εις βάρος των μελών των μειονοτικών φυλών». Συναφώς, η ως άνω αίτηση στηρίζεται, όπως φαίνεται, στη σκέψη ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Σομαλίας παρέχει έκτοτε, κατ’ αρχήν, επαρκή προστασία έναντι των πράξεων διώξεως, η προστασία αυτή όμως μπορεί να συμπληρωθεί από την προστασία που παρέχουν ιδιωτικοί φορείς, όπως η οικογένεια ή η φυλή. Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει ότι, ελλείψει οικονομικής ή άλλης υποστηρίξεως εκ μέρους της οικογένειάς τους ή της φυλής τους, οι Σομαλοί υπήκοοι που

επιστρέφουν στο Μογκαντίσου «δεν έχουν βάσιμη πιθανότητα να εξασφαλίσουν πρόσβαση σε μέσα βιοπορισμού μετά την επιστροφή τους [και] αντιμετωπίζουν την προοπτική να ζήσουν υπό συνθήκες που δεν πληρούν τα αποδεκτά κριτήρια ανθρωπιστικής προστασίας».

31 Κατόπιν της ως άνω διευκρινίσεως, από τις ίδιες ενδείξεις προκύπτει ότι ο ΟΑ αμφισβητεί τις διαπιστώσεις του αιτούντος δικαστηρίου, όπως συνοψίζονται στην προηγούμενη σκέψη, υποστηρίζοντας ότι εξακολουθεί να διατηρεί βάσιμους φόβους ότι θα υποστεί διώξεις στο Μογκαντίσου και ότι οι σομαλικές κρατικές αρχές δεν είναι σε θέση να τον προστατεύσουν από τις εν λόγω διώξεις. Εξάλλου, η Γαλλική Κυβέρνηση υποστήριξε, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ότι οι διαπιστώσεις του ως άνω δικαστηρίου σχετικά με την παρεχόμενη από τις αρχές αυτές προστασία και την ανυπαρξία κινδύνου διώξεων δεν αντιστοιχούν πλέον στην τωρινή κατάσταση στη Σομαλία.

32 Υπό τις συνθήκες αυτές, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει αν, μετά την επιστροφή του στο Μογκαντίσου, ο ΟΑ διατρέχει τον κίνδυνο να υποστεί διώξεις.

Επί του τετάρτου προδικαστικού ερωτήματος

33 Με το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, το οποίο πρέπει να εξεταστεί πρώτο, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2004/83 έχει την έννοια ότι η «προστασία» στην οποία αναφέρεται η διάταξη αυτή σε σχέση με την παύση του καθεστώτος πρόσφυγα πρέπει να ικανοποιεί τις ίδιες απαιτήσεις με εκείνες που απορρέουν, ως προς την αναγνώριση του ως άνω καθεστώτος, από το άρθρο 2, στοιχείο γ', της εν λόγω οδηγίας, σε συνδυασμό με το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 2, αυτής.

34 Συναφώς, από το γράμμα του άρθρου 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της εν λόγω οδηγίας προκύπτει ότι υπήκοος τρίτης χώρας παύει να είναι πρόσφυγας αν δεν μπορεί πλέον να εξακολουθεί να αρνείται την προστασία που του παρέχει η χώρα της ιθαγένειας, διότι έχουν παύσει να υφίστανται οι συνθήκες που οδήγησαν στην αναγνώρισή του ως πρόσφυγα.

35 Η διάταξη αυτή, όπως και το άρθρο 1, σημείο Γ, παράγραφος 5, της Συμβάσεως της Γενεύης, προβλέπει την απώλεια της ιδιότητας του πρόσφυγα όταν οι συνθήκες λόγω των οποίων είχε αναγνωριστεί η ως άνω ιδιότητα έχουν πάψει να υφίστανται, ήτοι, με άλλα λόγια, όταν δεν πληρούνται πλέον οι προϋποθέσεις αναγνωρίσεως του καθεστώτος πρόσφυγα. Δεδομένου ότι το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2004/83 ορίζει ότι ο αλλοδαπός «δεν μπορεί πλέον να εξακολουθεί να αρνείται» την προστασία της χώρας καταγωγής του, τούτο συνεπάγεται ότι η «προστασία» αυτή ταυτίζεται με εκείνη η οποία δεν υπήρχε μέχρι τότε, ήτοι με την προστασία έναντι πράξεων διώξεως για έναν τουλάχιστον από τους πέντε λόγους που απαριθμούνται στο άρθρο 2, στοιχείο γ', της οδηγίας αυτής (πρβλ. απόφαση της 2ας Μαρτίου 2010, Salahadin Abdulla κ.λπ., C-175/08, C-176/08, C-178/08 και C-179/08, EU:C:2010:105, σκέψεις 65 και 67).

36 Ως εκ τούτου, οι συνθήκες που καταδεικνύουν τη δυνατότητα ή μη της χώρας καταγωγής να παράσχει προστασία έναντι πράξεων διώξεως συνιστούν καθοριστικό στοιχείο της εκτιμήσεως η οποία καταλήγει στη χορήγηση ή, κατά συμμετρικό τρόπο, ενδεχομένως στην παύση του καθεστώτος πρόσφυγα. Η παύση αυτή συνεπάγεται επομένως ότι με τη μεταβολή των συνθηκών εξέλιπαν οι λόγοι που είχαν οδηγήσει στη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα (απόφαση της 2ας Μαρτίου 2010, Salahadin Abdulla κ.λπ., C-175/08, C-176/08, C-178/08 και C-179/08, EU:C:2010:105, σκέψεις 68 και 69).

37 Λαμβανομένης υπόψη της συμμετρίας την οποία καθιερώνει η οδηγία 2004/83 μεταξύ της αναγνωρίσεως και της παύσεως του καθεστώτος πρόσφυγα, η ως άνω προστασία που μπορεί να αποκλείει το καθεστώς αυτό, στο πλαίσιο του άρθρου 2, στοιχείο γ′, της εν λόγω οδηγίας, ή να επιφέρει τη λήξη του, δυνάμει του άρθρου 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε′, αυτής, πρέπει να ικανοποιεί τις ίδιες απαιτήσεις με αυτές που απορρέουν, ιδίως, από το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 2, της εν λόγω οδηγίας.

38 Προκειμένου να καταλήξουν στο συμπέρασμα ότι ο φόβος του πρόσφυγα ότι θα υποστεί διώξεις δεν είναι πλέον βάσιμος, οι αρμόδιες αρχές πρέπει να εξακριβώσουν, υπό το πρίσμα του άρθρου 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83, λαμβάνοντας υπόψη την ατομική κατάσταση του πρόσφυγα, ότι ο φορέας ή οι φορείς προστασίας, κατά την έννοια της παραγράφου 1 του ως άνω άρθρου 7, έλαβαν εύλογα μέτρα για να αποτρέψουν τις διώξεις, ότι επομένως διαθέτουν, μεταξύ άλλων, αποτελεσματικό νομικό σύστημα για τον εντοπισμό, την ποινική δίωξη και τον κολασμό πράξεων που συνιστούν διώξεις και ότι ο ενδιαφερόμενος πρόσφυγας θα έχει πρόσβαση στην προστασία αυτή σε περίπτωση παύσεως της υπαγωγής του στο καθεστώς πρόσφυγα (πρβλ. απόφαση της 2ας Μαρτίου 2010, Salahadin Abdulla κ.λπ., C-175/08, C-176/08, C-178/08 και C-179/08, EU:C:2010:105, σκέψεις 70 και 74).

39 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω σκέψεων, στο τέταρτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε′, της οδηγίας 2004/83 έχει την έννοια ότι η «προστασία» στην οποία αναφέρεται η διάταξη αυτή σε σχέση με την παύση του καθεστώτος πρόσφυγα πρέπει να ικανοποιεί τις ίδιες απαιτήσεις με εκείνες που απορρέουν, όσον αφορά την αναγνώριση του ως άνω καθεστώτος, από το άρθρο 2, στοιχείο γ′, της εν λόγω οδηγίας, σε συνδυασμό με το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 2, αυτής.

Επί του πρώτου, του δευτέρου και του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

40 Με το πρώτο, το δεύτερο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, που πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε′, της οδηγίας 2004/83, σε συνδυασμό με το άρθρο 7, παράγραφος 2, αυτής, έχει την έννοια ότι η ενδεχόμενη κοινωνική και οικονομική υποστήριξη εκ μέρους ιδιωτικών φορέων, όπως η οικογένεια ή η φυλή του ενδιαφερόμενου υπηκόου τρίτης χώρας, ικανοποιεί τις απαιτήσεις προστασίας που προκύπτουν από τις διατάξεις αυτές και αν μια τέτοια υποστήριξη ασκεί επιρροή προκειμένου να εκτιμηθεί η αποτελεσματικότητα ή η δυνατότητα παροχής της προστασίας εκ μέρους του κράτους κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας αυτής, ή προκειμένου να κριθεί, σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε′, της εν λόγω οδηγίας, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, στοιχείο γ′, αυτής, αν εξακολουθεί να υφίσταται βάσιμος φόβος διώξεως.

41 Συναφώς, πρέπει να εξεταστεί, πρώτον, αν η κοινωνική και οικονομική υποστήριξη εκ μέρους ιδιωτικών φορέων, όπως η οικογένεια ή η φυλή του ενδιαφερόμενου υπηκόου τρίτης χώρας, μπορεί να θεωρηθεί ότι ικανοποιεί τις απαιτήσεις προστασίας που απορρέουν από το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε′, της οδηγίας 2004/83, σε συνδυασμό με το άρθρο 7, παράγραφος 2, αυτής.

42 Κατά το άρθρο 2, στοιχείο γ′, της οδηγίας αυτής, ο υπήκοος τρίτης χώρας, λόγω των συνθηκών στη χώρα καταγωγής του, πρέπει να αντιμετωπίζει βάσιμο φόβο ότι θα διωχθεί για έναν τουλάχιστον από τους πέντε λόγους που απαριθμούνται στη διάταξη αυτή. Οι ως άνω συνθήκες

καταδεικνύουν ότι η εν λόγω τρίτη χώρα δεν προστατεύει τον υπήκοό της έναντι πράξεων διώξεως (πρβλ. απόφαση της 2ας Μαρτίου 2010, Salahadin Abdulla κ.λπ., C-175/08, C-176/08, C-178/08 και C-179/08, EU:C:2010:105, σκέψεις 56 και 57).

43 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας, κατ' ουσίαν, στο σημείο 58 των προτάσεών του και όπως επίσης εκτέθηκε στη σκέψη 38 της παρούσας αποφάσεως, η προστασία την οποία απαιτεί το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της εν λόγω οδηγίας διευκρινίζεται στο άρθρο 7, παράγραφος 2, αυτής, κατά το οποίο «[π]ροστασία παρέχεται κατά κανόνα όταν οι φορείς της παραγράφου 1 [του άρθρου αυτού] λαμβάνουν εύλογα μέτρα για να αποτρέψουν τη δίωξη ή την πρόκληση σοβαρής βλάβης, μεταξύ άλλων με τη λειτουργία αποτελεσματικού νομικού συστήματος για τον εντοπισμό, την ποινική δίωξη και τον κολασμό πράξεων που συνιστούν δίωξη ή σοβαρή βλάβη, και ο αιτών έχει πρόσβαση στην προστασία αυτή».

44 Λαμβανομένου υπόψη του γράμματος της ως άνω διατάξεως, η προστασία την οποία απαιτεί το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2004/83, σε συνδυασμό με το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής, παραπέμπει στη δυνατότητα της τρίτης χώρας της οποίας την ιθαγένεια έχει ο ενδιαφερόμενος να αποτρέψει ή να πατάξει τις πράξεις διώξεως κατά την έννοια της εν λόγω οδηγίας (πρβλ. απόφαση της 2ας Μαρτίου 2010, Salahadin Abdulla κ.λπ., C-175/08, C-176/08, C-178/08 και C-179/08, EU:C:2010:105, σκέψεις 59, 67 και 68). Επιπλέον, το ως άνω άρθρο 7, παράγραφος 2, αναφέρεται στη λήψη μέτρων προς παρεμπόδιση των πράξεων διώξεως, καθώς και στην ύπαρξη αποτελεσματικού δικαστικού συστήματος παρέχοντος τη δυνατότητα για τον εντοπισμό, την ποινική δίωξη και τον κολασμό τέτοιων πράξεων.

45 Το άρθρο 9 της οδηγίας 2004/83, που προσδιορίζει τα στοιχεία βάσει των οποίων ορισμένες πράξεις μπορούν να χαρακτηριστούν ως πράξεις διώξεως, διευκρινίζει, στην παράγραφο 1, ότι οι πράξεις αυτές πρέπει να είναι «αρκούντως σοβαρές», λόγω της φύσης ή της επανάληψής τους, ώστε να συνιστούν «σοβαρή παραβίαση βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων» ή να αποτελούν σώρευση διαφόρων μέτρων η οποία να είναι «αρκούντως σοβαρή» ούτως ώστε ένα άτομο να θίγεται κατά τρόπο αντίστοιχο με «σοβαρή παραβίαση βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων». Το άρθρο 9, παράγραφος 3, της ως άνω οδηγίας προσθέτει ότι πρέπει να υπάρχει συσχετισμός μεταξύ των λόγων διώξεως που παρατίθενται στο άρθρο 10 αυτής και των πράξεων διώξεως.

46 Μια απλή κοινωνική και οικονομική υποστήριξη, όμως, όπως αυτή στην οποία αναφέρεται η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, που παρέχεται στον ενδιαφερόμενο υπήκοο τρίτης χώρας δεν είναι, αυτή καθεαυτήν, ικανή να εξασφαλίσει ούτε την παρεμπόδιση πράξεων διώξεως ούτε τον εντοπισμό, την ποινική δίωξη και τον κολασμό τέτοιων πράξεων και, επομένως, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως παρέχουσα την προστασία την οποία απαιτεί το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2004/83, σε συνδυασμό με το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής. Τούτο συμβαίνει ειδικότερα εν προκειμένω, δεδομένου ότι η εν λόγω κοινωνική και οικονομική υποστήριξη, όπως φαίνεται, έχει ως σκοπό όχι την εξασφάλιση της προστασίας του ΟΑ έναντι τέτοιων πράξεων, αλλά την επανεγκατάστασή του στο Μογκαντίσου.

47 Υπό τις συνθήκες αυτές, κοινωνική και οικονομική υποστήριξη όπως αυτή στην οποία αναφέρεται η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, η οποία παρέχεται από την οικογένεια ή τη φυλή του ενδιαφερόμενου υπηκόου τρίτης χώρας, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι εξασφαλίζει προστασία έναντι πράξεων διώξεως κατά την έννοια των ως άνω διατάξεων.

48 Επομένως, δεύτερον, μια τέτοια κοινωνική και οικονομική υποστήριξη δεν ασκεί επιρροή προς εκτίμηση της αποτελεσματικότητας ή της δυνατότητας παροχής προστασίας εκ μέρους του κράτους κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2004/83.

49 Τούτο ισχύει για τον επιπρόσθετο λόγο ότι απλώς οικονομικές δυσχέρειες δεν καλύπτονται, κατ' αρχήν, από την κατά το άρθρο 9 της οδηγίας 2004/83 έννοια της «διώξεως» και, ως εκ τούτου, μια τέτοια κοινωνική και οικονομική υποστήριξη προς αντιμετώπιση τέτοιων δυσχερειών δεν θα πρέπει να έχει, κατ' αρχήν, σημασία για την εκτίμηση της επάρκειας της κρατικής προστασίας από πράξεις διώξεως.

50 Εν προκειμένω, δεδομένου ότι η δικογραφία την οποία έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο δεν περιλαμβάνει πληροφορίες βάσει των οποίων να μπορεί να θεωρηθεί ότι οι οικονομικές δυσχέρειες που ενδέχεται να αντιμετωπίσει ο ΟΑ κατά την επιστροφή του στο Μογκαντίσου θα συνιστούν εκδήλωση πράξεων διώξεως κατά την έννοια του άρθρου 9 της εν λόγω οδηγίας, οι δυσχέρειες αυτές δεν εμπίπτουν στην κατά το ως άνω άρθρο έννοια της «δίωξης» η οποία δικαιολογεί την αναγνώριση και τη διατήρηση του καθεστώτος πρόσφυγα.

51 Εξάλλου, καίτοι η Γαλλική Κυβέρνηση επισήμανε, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ότι η έσχατη ένδεια θα μπορούσε να ασκεί επιρροή όσον αφορά τη χορήγηση της επικουρικής προστασίας, από τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει, ωστόσο, ότι η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο δεν αφορούν το ζήτημα αν μπορεί να χορηγηθεί στον ΟΑ καθεστώς επικουρικής προστασίας, αλλά την παύση του καθεστώτος πρόσφυγα. Πράγματι, πρέπει να διευκρινιστεί συναφώς ότι η περιλαμβανόμενη στα προδικαστικά ερωτήματα αναφορά στο άρθρο 2, στοιχείο ε', της οδηγίας 2004/83, το οποίο περιλαμβάνει τον ορισμό του «προσώπου που δικαιούται επικουρική προστασία», πρέπει να νοείται, υπό το πρίσμα των εξηγήσεων που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο και λαμβανομένων υπόψη όλων των στοιχείων της δικογραφίας που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο, ως αφορώσα το άρθρο 2, στοιχείο γ', της εν λόγω οδηγίας και, ως εκ τούτου, ως αφορώσα αποκλειστικά την παύση του καθεστώτος πρόσφυγα ως προς τον προσφεύγοντα της κύριας δίκης.

52 Κατά τα λοιπά, στο μέτρο που τα προδικαστικά ερωτήματα του αιτούντος δικαστηρίου πρέπει να νοηθούν υπό την έννοια ότι με αυτά ζητείται να διαπιστωθεί αν, καθόσον οι φυλές στο Μογκαντίσου παρέχουν ενδεχομένως, πέραν της κοινωνικής και οικονομικής υποστηρίξεώς τους, και προστασία όσον αφορά την ασφάλεια, μια τέτοια προστασία μπορεί να ληφθεί υπόψη προκειμένου να εξακριβωθεί αν η παρεχόμενη από το κράτος προστασία ικανοποιεί τις απαιτήσεις που προκύπτουν, ιδίως, από το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83, πρέπει να υπομνησθεί ότι, προκειμένου να προσδιοριστεί αν ο φόβος του πρόσφυγα ότι θα υποστεί διώξεις δεν είναι πλέον βάσιμος, ο φορέας ή οι φορείς της προστασίας σε συνάρτηση με τους οποίους εκτιμάται η πραγματική μεταβολή των συνθηκών στη χώρα καταγωγής είναι, κατά το άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο α' και στοιχείο β', της εν λόγω οδηγίας, είτε το ίδιο το κράτος, είτε ομάδες ή οργανώσεις, περιλαμβανομένων των διεθνών οργανισμών, που ελέγχουν το κράτος ή ουσιώδες μέρος του εδάφους του (απόφαση της 2ας Μαρτίου 2010, Salahadin Abdulla κ.λπ., C-175/08, C-176/08, C-178/08 και C-179/08, EU:C:2010:105, σκέψη 74).

53 Σύμφωνα δε με τις απαιτήσεις που υπενθυμίστηκαν στις σκέψεις 38 και 43 έως 46 της παρούσας αποφάσεως, μια τέτοια προστασία όσον αφορά την ασφάλεια των ενδιαφερομένων, εν πάση περιπτώσει, δεν μπορεί να λαμβάνεται υπόψη προς εξακρίβωση του αν η παρεχόμενη από το κράτος προστασία ικανοποιεί τις απαιτήσεις που προκύπτουν, ιδίως, από το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας.

54 Τρίτον, το αιτούν δικαστήριο ερωτά το Δικαστήριο αν η ύπαρξη κοινωνικής και οικονομικής υποστηρίξεως από την οικογένεια ή τη φυλή του ενδιαφερόμενου υπηκόου τρίτης χώρας μπορεί, παρά ταύτα, να ληφθεί υπόψη προκειμένου να εκτιμηθεί, βάσει του άρθρου 11, παράγραφος 1,

στοιχείο ε′, της οδηγίας 2004/83, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, στοιχείο γ′, αυτής, αν εξακολουθεί να υπάρχει βάσιμος φόβος διώξεως. Σύμφωνα με την ερμηνεία αυτή, που γίνεται δεκτή από ορισμένα δικαστήρια του Ηνωμένου Βασιλείου, η παρεχόμενη από την οικογένεια ή τη φυλή του ενδιαφερόμενου υπηκόου τρίτης χώρας κοινωνική και οικονομική υποστήριξη, ανεξαρτήτως των απαιτήσεων που προκύπτουν από την πρώτη από τις εν λόγω διατάξεις, ερμηνευόμενη σε συνδυασμό με το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής, μπορεί να αποκλείει έναν τέτοιο φόβο.

55 Κατά το άρθρο 2, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2004/83, ο πρόσφυγας είναι, μεταξύ άλλων, υπήκοος τρίτης χώρας που βρίσκεται εκτός της χώρας της ιθαγένειάς του «συνεπεία βάσιμου φόβου διώξεως» λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, και δεν είναι σε θέση ή, «λόγω του φόβου αυτού», δεν επιθυμεί να τεθεί υπό την «προστασία» της εν λόγω χώρας. Όταν οι περιστάσεις που δικαιολογούν έναν τέτοιο φόβο παύουν να υφίστανται, το καθεστώς πρόσφυγα μπορεί επίσης να παύσει, κατά το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε′, της οδηγίας αυτής.

56 Συναφώς, πρέπει να σημειωθεί ότι οι προϋποθέσεις περί των οποίων γίνεται λόγος στο άρθρο 2, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2004/83 και οι οποίες αφορούν τον φόβο διώξεως και την προστασία, είναι άρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους. Πράγματι, η προστασία στην οποία αναφέρεται η διάταξη αυτή είναι, όπως προκύπτει από τη σκέψη 47 της παρούσας αποφάσεως, προστασία έναντι πράξεων διώξεως.

57 Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι αν ο ενδιαφερόμενος αντιμετωπίζει, λόγω των συνθηκών που επικρατούν στη χώρα καταγωγής του, βάσιμο φόβο διώξεως σε βάρος του για έναν τουλάχιστον από τους πέντε λόγους που απαριθμούνται στο άρθρο 2, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2004/83, οι συνθήκες αυτές καταδεικνύουν ότι η εν λόγω τρίτη χώρα δεν προστατεύει τον υπήκοό της από πράξεις διώξεως (πρβλ. απόφαση της 2ας Μαρτίου 2010, Salahadin Abdulla κ.λπ., C-175/08, C-176/08, C-178/08 και C-179/08, EU:C:2010:105, σκέψεις 57 και 58). Πράγματι, υπήκοος τρίτης χώρας που όντως προστατεύεται από πράξεις διώξεως κατά την έννοια της διατάξεως αυτής δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι διατηρεί βάσιμους φόβους ότι θα υποστεί διώξεις.

58 Επιπλέον, οι ίδιες αυτές συνθήκες που καταδεικνύουν ότι η εμπλεκόμενη τρίτη χώρα δεν προστατεύει τον υπήκοό της από πράξεις διώξεως αποτελούν την αιτία της αδυναμίας ή της δικαιολογημένης αρνήσεως του ενδιαφερομένου να τεθεί υπό την προστασία της χώρας καταγωγής του, κατά την έννοια της ως άνω διατάξεως, ήτοι υπό την έννοια της δυνατότητας της χώρας αυτής να εμποδίσει ή να πατάξει πράξεις διώξεως (απόφαση της 2ας Μαρτίου 2010, Salahadin Abdulla κ.λπ., C-175/08, C-176/08, C-178/08 και C-179/08, EU:C:2010:105, σκέψη 59).

59 Επομένως, προκειμένου να προσδιοριστεί αν ο ενδιαφερόμενος υπήκοος τρίτης χώρας διατηρεί βάσιμους φόβους ότι θα υποστεί διώξεις στη χώρα καταγωγής του, κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2004/83, επιβάλλεται η συνεκτίμηση της υπάρξεως ή της ανυπαρξίας προστασίας έναντι πράξεων διώξεως εντός της τρίτης αυτής χώρας.

60 Εντούτοις, η υφιστάμενη εντός τρίτης χώρας προστασία από πράξεις διώξεως δικαιολογεί το συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει βάσιμος φόβος διώξεως κατά την έννοια της διατάξεως αυτής μόνον αν ικανοποιεί τις απαιτήσεις που προκύπτουν, ιδίως, από το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής.

61 Πράγματι, όπως προκύπτει από τη σκέψη 56 της παρούσας αποφάσεως, δεδομένου ότι οι προϋποθέσεις του άρθρου 2, στοιχείο γ′, της εν λόγω οδηγίας που αφορούν τον φόβο διώξεως και την προστασία από πράξεις διώξεως είναι άρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους δεν μπορούν να εξετάζονται με βάση διαφορετικό κριτήριο, αλλά πρέπει να εκτιμώνται υπό το πρίσμα των απαιτήσεων που προβλέπονται, ιδίως, στο άρθρο 7, παράγραφος 2, της ίδιας οδηγίας.

62 Επιπλέον, από το άρθρο 1 της οδηγίας 2004/83 απορρέει, ειδικότερα, ότι το ως άνω άρθρο 7, παράγραφος 2, προβλέπει ελάχιστες απαιτήσεις όσον αφορά την προστασία έναντι πράξεων διώξεως εντός της τρίτης χώρας καταγωγής του ενδιαφερομένου η οποία είναι ικανή να εμποδίσει, ενδεχομένως, την αναγνώριση σε αυτόν του καθεστώτος πρόσφυγα. Μια ερμηνεία όμως κατά την οποία η υφιστάμενη εντός της τρίτης αυτής χώρας προστασία μπορεί να αποκλείσει τον βάσιμο φόβο διώξεως ακόμη και αν δεν ικανοποιεί τις απαιτήσεις αυτές θα έθετε υπό αμφισβήτηση τις ελάχιστες απαιτήσεις που προβλέπει η τελευταία αυτή διάταξη.

63 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο, το δεύτερο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε′, της οδηγίας 2004/83, σε συνδυασμό με το άρθρο 7, παράγραφος 2, αυτής, έχει την έννοια ότι η ενδεχόμενη κοινωνική και οικονομική υποστήριξη εκ μέρους ιδιωτικών φορέων, όπως η οικογένεια ή η φυλή του ενδιαφερόμενου υπηκόου τρίτης χώρας, δεν ικανοποιεί τις απαιτήσεις προστασίας που απορρέουν από τις διατάξεις αυτές και, ως εκ τούτου, δεν ασκεί επιρροή ούτε προκειμένου να εκτιμηθεί η αποτελεσματικότητα ή η δυνατότητα παροχής της προστασίας εκ μέρους του κράτους κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας αυτής ούτε προκειμένου να κριθεί, σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε′, της εν λόγω οδηγίας, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, στοιχείο γ′, αυτής, αν εξακολουθεί να υπάρχει βάσιμος φόβος διώξεως.

Επί των δικαστικών εξόδων

64 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαίνεται:

1) **Το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε′, της οδηγίας 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους, έχει την έννοια ότι η «προστασία» στην οποία αναφέρεται η διάταξη αυτή σε σχέση με την παύση του καθεστώτος πρόσφυγα πρέπει να ικανοποιεί τις ίδιες απαιτήσεις με εκείνες που απορρέουν, όσον αφορά την αναγνώριση του ως άνω καθεστώτος, από το άρθρο 2, στοιχείο γ′, της εν λόγω οδηγίας, σε συνδυασμό με το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 2, αυτής.**

2) **Το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε′, της οδηγίας 2004/83, σε συνδυασμό με το άρθρο 7, παράγραφος 2, αυτής, έχει την έννοια ότι η ενδεχόμενη κοινωνική και οικονομική υποστήριξη εκ μέρους ιδιωτικών φορέων, όπως η οικογένεια ή η φυλή του ενδιαφερόμενου υπηκόου τρίτης χώρας, δεν ικανοποιεί τις απαιτήσεις προστασίας που απορρέουν από τις διατάξεις αυτές και, ως εκ τούτου, δεν ασκεί επιρροή ούτε**

προκειμένου να εκτιμηθεί η αποτελεσματικότητα ή η δυνατότητα παροχής της προστασίας εκ μέρους του κράτους κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας αυτής ούτε προκειμένου να κριθεί, σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε′, της εν λόγω οδηγίας, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, στοιχείο γ′, αυτής, αν εξακολουθεί να υπάρχει βάσιμος φόβος διώξεως.

(υπογραφές)